

EĞİN TÜRKÜLERİNİN COĞRAFİ ANALİZİ

*Erdal AKPINAR**

ÖZET

Bu araştırmada Eğin türküleri coğrafi bakımdan analiz edilmektedir. Eğin, Erzincan'a bağlı Kemaliye ilçesinin eski adı olup, doğal güzellikleri ve otantik kültürüyle Türkiye'nin dikkat çeken yörelerinden birisidir. Uzun bir tarihî geçmişin ve zengin kültürel mirasın ürünü olan Eğin türküleri, konunun uzmanları tarafından derlenmiş ve kayda geçirilmiştir. Bu çalışmamızda yazılı kaynaklarda yer alan Eğin türkülerinin temaları ve ifade özellikleri coğrafi bakış açısıyla incelenmektedir.

Çalışmada materyal olarak yazılı literatür yanında, sahada tarafımızdan yapılan gözlemler sonucu elde edilen veriler kullanılmıştır. Analiz edilecek türkülerin seçiminde Taş-Turhan, Tarlabası ve Gökçe'nin eserlerinden yararlanılmıştır. Türküler öncelikli olarak temalarına ve içerdikleri coğrafi motiflere göre sınıflandırılmışlardır. Daha sonra doğal ve sosyoekonomik özelliklerin toplam 86 Eğin türküsü üzerindeki etkisi coğrafi bakış açısıyla analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Kemaliye, sözlü kültürün temel unsurlarından olan türküler bakımından oldukça zengindir. Bulgularımıza göre bu zenginliğin ortaya çıkmasında çok çeşitli faktörler etkili olmuştur. Bu faktörlerin pek çoğu coğrafya biliminin ilgi alanına girmektedir. Başlıcaları; konum, yerşekilleri, iklim, bitki örtüsü, yaban hayatı, hidrografik özellikler, göçler, ulaşım, meskenler, mimari yapı ve geçim kaynaklarıdır. Bunlar bazen tek, bazen ise bir bütün halinde Eğin türkülerinin dizelerine yansımıştır. Nitekim türkülerde kullanılan sözcüklerin ve motiflerin büyük bir bölümü yöreyle ilgili olduğu gibi, işlenen temalar da genellikle yöreseldir. Ancak bu yerel motifler ve temalar ulusal kültürden kopuk değildir. Eğin türkülerinin Türk Halk Müziği içerisinde özel bir yerinin olması, yerel motifleri ve temaları başarılı bir şekilde işlemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğin, Türkü, Kemaliye, Erzincan, Halk kültürü.

GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF EĞİN FOLK SONGS

ABSTRACT

In this study, Eğin folk songs were analyzed from the geographical perspective. Eğin, the ancient name of Kemaliye district of Erzincan, is one of Turkey's attractive places, which is famous with natural beauties

* Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, El-mek: eakpinar@erzincan.edu.tr

and authentic culture. Eğin folk songs having a long history and product of a rich cultural heritage were compiled and recorded by the experts. In this study, themes and expression features of Eğin folk songs written in the texts were analyzed with a geographical point of view.

The data gathered from the written literature and our observations in the area were used in this study. In the selection process of the folk songs, the works of Taş-Turhan, Tarlabası and Gökçe were considered. The folk songs firstly were categorized according to their themes and geographical motifs. Then, the effects of natural and socio-economic features on totally 86 Eğin folk songs were analyzed from geographical perspective and were interpreted.

Kemaliye is a rich district from the point of folk songs which are main features of oral culture. According to our findings, there are various factors which are effective on this richness. Most of these factors are related to geography science. The primary ones are location, landforms, climate, vegetation cover, wild life, hydrographic features, migrations, transportation, dwellings, architectural construct and source of living. These factors are reflected on Eğin folk songs' verses sometimes as a whole or one by one. Most of the words used in the folk songs are related to the region, and the themes are generally concerned with the region. But, these local motifs and themes are not different from national culture. The special place of Eğin folk songs in Turkish Folk Music derives from their successful use of local motifs and themes.

Key Words: Eğin, Folk song, Kemaliye, Erzincan, Folk culture.

1. Giriş

Eğin Türkülerinin Coğrafi Analizi isimli bu araştırma, esas itibariyle bir Kültürel Coğrafya çalışmasıdır. Kültür, sosyal bilimlerin temel kavramlarından biri olup, 164 farklı tanımla yapılmıştır (Kroeber ve Cluckhon, 1952). Her disiplin kavramı kendi bakış açısıyla tanımlamış ve yorumlamıştır. Coğrafyacılar ise bir yandan doğal çevre faktörlerinin toplumların kültürel özelliklerini nasıl etkilediğini anlamaya çalışırken, diğer yandan kültürel farklılıkların mekânın organizasyonunda ve doğal kaynaklardan yararlanma biçimlerinde ne gibi değişikliklere yol açtığını açıklama çabasına girmişlerdir. Bu çabaların bir sonucu olarak XX. Yüzyılın başlarında *Kültürel Coğrafya* adı altında yeni bir disiplin ortaya çıkmıştır. Kültürel Coğrafya başlangıçta determinist bakış açısının etkisiyle doğal çevre faktörlerinin kültür üzerindeki etkilerini ön plâna çıkarıp, *landspace* ve *peyzaj* kavramları üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak 1950'li yıllardan sonra bu durum değişmiş, kültürel unsurların bizatihi kendileri coğrafi araştırmalara konu olmuşlardır. İnsan, yeryüzünün şekillenmesindeki temel unsur olarak kabul edilmiş, dolayısıyla insan kültürünün etkisi üzerinde durulmuştur (Arı ve Köse, 2005; 54). Nitekim Kimlik (identity), temsil (representation), sembolleştirme (symbolism), anlamsallaştırma (meaning) ve tasavvur etme (imagination) gibi kavramlar yeni Kültürel Coğrafya'nın ana eksenini oluşturmaktadır (Arı, 2005; 330).

Kültür ve medeniyet söz konusu olunca, çalışma hangi disiplinde yapılırsa yapılsın, coğrafyaya eğilmek bir zorunluluktur (Coşkun, 2010; 846). İnsan, ortam (mekân-çevre) ve zaman, edebiyat ile coğrafyayı birleştiren ortak unsurlardır. İnsan, gönlündeki duyguyu, kafasındaki düşüncüyü, ürettiği bilgiyi başkalarıyla paylaşmak ve gelecek nesillere aktarmak için adına edebiyat denilen sanat dalını oluşturmuştur. İnsanoğlu, ruhsal dünya ile bedensel olarak yaşadığı dünyayı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

(coğrafi ortamı) birleştirerek edebiyata konu olan eserleri bu ortamda ortaya koymuştur. Bu itibarla coğrafi ortamla ilgili doğal ve beşeri unsurlar, doğrudan veya dolaylı olarak edebi eserlerde yer almıştır (Özçağlar, 2011; 101). Edebî eserde tema olarak mekânın işlenmesi, *coğrafya merkezli okuma* olarak tanımlanmaktadır. Coğrafya merkezli okuma, bir başka ifadeyle *géolittéeriarée* yaklaşımıyla metni değerlendirme, okuma türlerinden birisidir. Toprak ve iklim şartlarıyla sosyal realiteyi şekillendiren coğrafya, insanların duyuş tarzı, dünya görüşü ve yaşama biçimi üzerinde etkili olmaktadır (Kefeli, 2009; 424).

Toplumların geçmiş ve günümüz yaşantısı ile ilgili temel bilgilerini, çok çeşitli kültürel kaynaklardan elde etmek mümkündür. Kıyafetler, meskenler ve gündelik hayatta kullandığımız araç-gereçler başlıca maddi kültür öğeleridir. Folklor, halk şarkıları, masallar, inançlar, atasözleri, alışkanlıklar, gelenekler ve toplumsal normlar ise maddi olmayan kültür öğelerini meydana getirirler. Maddî olmayan kültür öğeleri genellikle *halk kültürü* kapsamında ele alınmakta olup, yazılı ya da sözlü olarak gelenek şeklinde nesilden nesile aktarılırlar (Tümertekin ve Özgüç, 2002; 136). Toplumun çeşitli özelliklerini yansıtmaları bakımından son derece önemlidirler. Bu kapsamda türküler, atasözleri, özdeyişler, maniler ve masallar Türk sözlü kültür mirasının temel unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır (Başbüyük ve Akpınar, 2010).

Türkçe sözlükte türkü, *hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş koşu* (TDK, 1983; 1215) olarak tanımlanmakta olup; Anadolu'da *deyiş, hava, ağıt, deme, ninni* gibi isimler almaktadır. Halk türküleri bir yandan bütün insanlarda ortak olan duygu ve düşünceleri aksettiren, diğer taraftan mahallî ve millîdirler. Kökleri vücut buldukları toplumun içindedir. Konularıyla, ifade özellikleriyle, duygu ve düşünce tarzlarıyla bu millete bağlıdır (Gökçe, 1982; 13). Boratav türküyü; "*düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere (zenginleşmelere, bozulmalara, kırılmalara) uğrayabilen ve her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiir*" (Boratav, 1992; 150) şeklinde tanımlamaktadır.

Türkülerin ana unsuru söz ve ezgidir. Türkülerin sözlerinde, insanların başlarından geçen olaylar, bu olayların toplum içerisindeki etkileri ve bıraktığı izler dile getirilir. Bu olaylar tarihî olaylar olabileceği gibi; sel baskını, yangın, deprem gibi tabii afetler de olabilir. Bunlar, belli kurallar ve ölçüler içerisinde anlatılır. Olayı ya da duyguyu ifade eden sözlerin içeriğine uygun olarak, çeşitli ritimler ve ezgi motifleri seçilir. Bu ritimler ve ezgi motifleri giderek türkünün temelini oluşturur. Türkünün teması, sadece birkaç kişiyi ilgilendiren basit bir olay olabileceği gibi, toplumun tamamını ilgilendiren büyük bir olay da olabilir. Aşk, seveda, gurbet, ayrılık gibi duygular; seferberlik, tabii afetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının düşman işgaline uğraması ya da elden çıkması gibi olaylar türkülerin doğuşunu hazırlayan başlıca etkenlerdir. Bu ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan türküler, zamanla halkın dilinde ve geniş bir coğrafyada kendilerine yer bulduklarında değişime uğrayabilirler. Hatta ilk söyleyenleri bile unutulmak suretiyle halka mal olurlar (Taş ve Turhan, 2004; 41).

Halkın hissiyatının ortak ürünleri olan türküler, araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde sınıflandırılmışlardır. Türküyü *halk şarkısı* olarak isimlendiren Krappe, sınıflandırma yaparken, aşk türküsünün bunların en eski tipi olduğunu ifade eder. Aşk türküsünün alt tiplerinden biri, *pastoral* adı verilen türdür. Bu tip türkünün antik dönemde ortaya çıktığına dair kesin deliller olduğunu iddia edilir. Saz şairlerinin söyledikleri türkülerin, primitif modellerin etkisi altında yüzyıllar sonra yeniden şekillenmesiyle ortaya çıkan pastoral türkü, açık alanlarda ve gün içinde kadının çalışması sırasında söylediği türdür. Bu tür türkülerde koyun sürüleri ve onların zillerinin şingirtisi tamamlayıcı unsurlardır. XX. yüzyılda değişerek varlığını sürdürdüğü tespit edilen bu tip türkü, tarım ve hayvancılık ile uğraşan toplumlarda yaygın bir türdür. Pastoral türkü de dahil olmak üzere, aşk türküsünün alt tiplerinden bazıları, tamamen kadınların yaratıcılıkları ve icraları sayesinde

Turkish Studies

varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu alt tipler; ağıt (complaint), dokumacılık türküsü (wearing song) ve su taşıyan kadının türküsü (water-carrying women) şeklinde sınıflandırılabilir (Krappe, 1964; 153-171).

Türkü de diğer müzik formları gibi, müzikal cümlelerden oluşmaktadır. Motiflerin art arda dizilip birleşmeleri ile müzikal bir anlam ifade eden cümleler meydana gelir. Motifi türkünün ana fikri ve işlenen olayın karakteristiği belirler. Ana fikir hem motifi, hem de ritmi etkiler. Cümle ise motiflerden oluşan ve kendi başına belirli bir müzikal anlam ifade eden, art arda dizilişi ile türkünün tümünü oluşturan bölümdür (Feyzioğlu, 2012; 189).

Eğin türküleri ile ilgili ilk yazılı metinler, Tanzimat Dönemi'ne aittir. Rıza Tevfik, Peyam gazetesinin 1329 Şubat ve 20 Sayılı Edebiyat Eki'ndeki *Folklor* makalesinde Eğin türkülerinden, "...bir Türk zevcei metrûkesinin figânı hasreti" olarak bahseder. Ahmet Talât, *Halk Şiirinde Şekil ve Nev'i* adlı kitabında, "Hicran ifade eden bu şiirin emsaline aruz şiirlerinde bile ender tesadüf olunur. O kadar hissî ve samimî, o kadar sade ve revandır" demektedir (Gökçe, 1982; 13-14). Eğin türküleri üzerine ilk ciddi araştırma ise Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Enver Gökçe'ye bitirme tezi olarak yaptırdığı *Eğin Türküleri* isimli çalışmadır. Bunların dışında Rıza Tevfik, M. Hilmi Gür, Mustafa Özgül, Fahri Tas, Salih Turhan ve Burhan Tarlabası gibi yazar ve sanatçılar tarafından yapılan araştırmalar da vardır.

Cumhuriyetin ilânından sonra yörede ilk türkü derlemesini Muzaffer Sarısözen başkanlığındaki bir heyet gerçekleştirmiştir. O dönemde Kemaliye, Malatya iline bağlıdır. Ancak ilçe, gerek Erzincan, gerekse yakın çevresindeki Malatya ve Elazığ yörelerinden oldukça farklıdır. Bu farklılık türkülerde gerek söyleyiş biçimi (ağız), gerek musiki olarak kendini hemen belli etmektedir. Kemaliye ezgilerinde kullanılan çalgı aletlerinin, Yukarı Fırat Havzası'nın diğer yerleşmelerinde kullanılan davul, zurna ve sazdan farklı olması; ince saz denilen klarnet (gırnata), kaval, keman, cümbüş ve def kullanılması bu farklılığın en bariz örneğidir.

Eğin türkülerindeki özgün müzikal yapı ve ifade biçimi Türk halk müziğinde *üslup ve tavır* denilen özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu halk ezgilerinin sesleri gibi, söyleniş biçimleri de önemlidir. Çünkü halk bunları bu haliyle söylemiş ve benimsemiştir. Esasen Türk halkı, yörelere göre çok değişik, her biri diğerinden farklı söyleyiş biçimleri geliştirmiştir. Ezgilerini kendi duygularına göre farklı motiflerle bezemiş, bu durum ağızları doğurmuştur. Bu ağızlar zamanla çıktıkları veya yaygın bir biçimde benimsedikleri yörenin veya türkü yakıcısının adını almışlardır. Bu nedenle halk müziğinde *Eğin ağzı*, *Sümmani ağzı*, *Azeri ağzı*, *Abdal ağzı*, *Çamşu ağzı*, *Arguvan ağzı* gibi bölgesel ve yöresel ağızlara rastlanmaktadır. Hatta ağız farklılıkları aynı yöre içerisinde dahi değişiklik gösterebilir. Nitekim Eğin türkülerinde *Eğin ağzı*, *Sandık ağzı*, *Apçağa ağzı*, *Venk ağzı*, *Kavas ağzı* gibi yerel farklılardan kaynaklanan ağızlara rastlanmaktadır (Taş ve Turhan, 2004; 34).

Eğin Havaları olarak ün yapmış eğin türkülerinin Türk Halk Müziği içerisinde özel bir yeri vardır. Gurbet, hasret, maişet ve Eğin temalarının bolca işlendiği onlarca türkü söz konusudur. Yöre insanı âdeta türküleriyle bütünleşmiştir. Kemaliye Kültür Turizm ve Folklor Derneği ekibi Cuma günleri ilçe merkezinde halk müziği dinletisi sunmaktadır. Kemaliye'de nispeten kalabalık nüfuslu hemen her köyün bir halk oyunu ekibi vardır. Davul ve klarnet eşliğinde oynanan Eğin Halayı, Tek Ayak, İki Ayak, Üç Ayak, Sıklama, Gecegü, Hayriye, Havaçor, Tamzara, Sinanlı, Aksak, Tirmana ve Kasap gibi halk oyunları yöre kültürünün zenginlikleri arasındadır (Tarlabası, 1995: 26-42).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

2. Yöntem ve Materyal

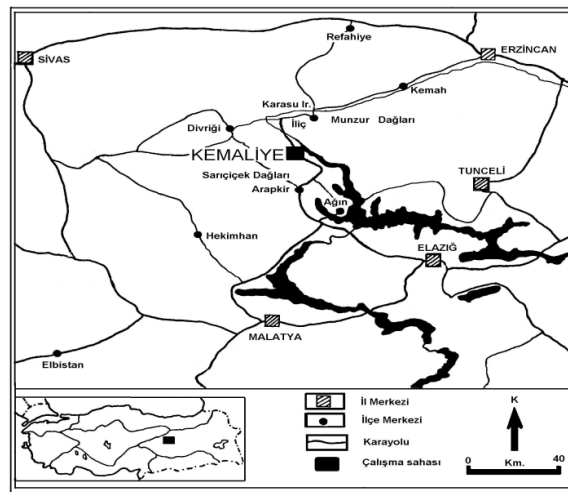
Çalışmamızda Kemaliye ilçesinin doğal çevre ve sosyoekonomik özelliklerinin tespiti kapsamında yazılı literatür yanında, sahada yıllardır sürdürmekte olduğumuz gözlemler sonucu elde edilen bulgular kullanılmıştır. Araştırmamıza konu olan türkülerin seçiminde ise TRT Halk Müziği repertuarında kayıtlı Fahri Taş ve Salih Turhan'ın birlikte hazırlamış oldukları iki ciltlik *Erzincan'a Girdim Ne Güzel Bağlar: Erzincan Türküleri 1-2* (Ankara, 2004) ve Burhan Tarlabası'nın *Eğin Havaları* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995) eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca Enver Gökçe'nin *Eğin Türküleri* (Yaba Yayınları, Ankara, 1982) eserinden faydalanılmıştır.

Türküler, öncelikli olarak temalarına ve içerdikleri coğrafi motiflere göre sınıflandırılmışlardır. Yapısı itibarıyla birden fazla kategoriye girenler, en fazla ilgili oldukları gruba dahil edilmişlerdir. Yazım aşamasında ise türküler kaynaklardan aktarılırken, Türkçe yazım kurallarına riayet edilmiştir. Teknik bakımdan okumayı kolaylaştırmak için dipnotlar parantez içinde, metinde kullanılan dizelerin hangi kaynaktan alındığı ise sayfa altında gösterilmiştir. Son aşamada doğal ve sosyoekonomik özelliklerin toplam 86 Eğin türküsü üzerindeki etkisi coğrafi bakış açısıyla analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

3. Eğin Türkülerinin Coğrafi Analizi

3.1 Konum, Mevki ve Yer Adları

Araştırmamıza konu olan Kemaliye ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde, Erzincan ilinin güneybatısında yer alır. Kuzeyde İliç (Erzincan), güneyde Arapkir (Malatya) ve Ağın (Elazığ), batıda Divriği (Sivas), doğuda Çemişkezek ve Ovacık (Tunceli) ilçeleri ile sınırlanmış olup, 1168 km² yönetim alanına sahiptir (Şekil 1). Kemaliye bu konumuyla doğal ve beşerî çevre özellikleri bakımından Erzincan, Elazığ ve Malatya illeri arasında bir geçiş sahası durumundadır. Bu konumun da etkisiyle XIX. yüzyılın ilk yarısında önce Harput, daha sonra 1878'de Mamuret'ul Aziz (Elazığ) vilayetine bağlanmıştır. Bir süre sonra Malatya'ya bağlanan Eğin'in adı, 1922 yılında Kemaliye olarak değiştirilmiş, 11 Mayıs 1938'de Erzincan'a bağlanmıştır. İlçe toprakları, batıda Yama dağından başlayıp, doğuda Munzur dağları ile devam eden ve İç Doğu Toroslar olarak nitelendirilen engebeli sahada bulunmaktadır. İlçe merkezi olan Kemaliye kasabası, Karasu ırmağı tarafından açılmış kuzey-güney doğrultulu vadinin batı yamacında yer alır.

Şekil 1. Kemaliye İlçesinin Konum Haritası

Turkish Studies

Türküler içinden çıktıkları bölgeleri, şehirleri, muhit adlarını ve özelliklerini içinde barındıran eserlerdir. İçlerinde büyük şehirlerin hanlarında veya yıkıntılarında söylenenler yanında, küçük ve unutulmuş kasabaların bir göz odalarında, damlarında, yazılarında, ak doruklu dağlarında, sarıçiçekli yaylalarında, boz bulanık subaşlarında söylenenlerine de rastlamak mümkündür (Congur, 2010; 96).

“Eğin dedikleri bir küçük şehir
Ana ben cahilim çekemem kahır
Yediğim içtiğim ağuyulan zehir
Yen gel ağam, yen gel Eğinli misin?
Sılaya gelmeye de yeminli misin?...”¹

İkamet edilen veya bir olayın yaşandığı kent, kasaba, köy, yayla, mahalle, sokak, dağ ve tepe gibi pek çok konum, mevki ve yer adı türkü sözlerine az ya da çok yansımıştır. Özellikle gurbet ve hasret temalarının ağırlık kazandığı türkülerde, yer ve mevki adlarına çok daha fazla yer verilmektedir. Eğin türkülerinde Eğin, Fırat, İstanbul, Kadıgölü ve Koçan gibi yöresel yer adları yanında; köylerin, komşu şehirlerin, türkünün ortaya çıktığı dönemde Osmanlı toprağı olan Şam ve Mısır gibi memleketlerin adlarına da rastlanabilmektedir. Örneğin aşağıdaki meşhur türküdeki gibi Eğin, sevgiliye seslenen, uzaktaki yâre sitem edilen, âdeta gurbet ve hasretle bütünleşmiş mekânın adıdır.

“...Eğin’in altından akan Fırat’tır
Ağamın bindiği demir kırattır
Ela gözlerini sevdiğim ağam
Sılaya gelmesi hayli murattır...”²

Eğin, türkülerde çokça seslendirilen gurbete sitemin ve ayrılık acısından çekilen ıstırabın simgesi olmuştur. Ağasına seslenen Eğinli kadın, geçim derdiyle kendisini bırakıp gittiğinden dolayı özlemine ve sitemine dillendirirken Eğin’e atıf yapar. Eğin türkülerinde, yöreyle özdeşleşmiş bir diğer sembol ise Fırat’tır. İlçe merkezi olan Kemaliye kasabası, Fırat’ın kıyısında yer almaktadır. Dolayısıyla Fırat, sıradan bir ırmak olmanın çok ötesine geçmiş, yöre halkı ve kültürü ile âdeta bütünleşmiştir.

“Fırat kenarında kayık değilim
Sen de ayrılalı ayık değilim
Bir çift selamına layık değilim
Yen gel ağam Yen gel Eğinli misin?
Sılaya dönmeye yeminli misin?”³

Eğin ve Fırat kadar yoğun olmamakla birlikte, yörenin bazı türkülerinde köy ve mevki adlarına da rastlanabilmektedir. Abrenk (Harmankaya), Apçağa, Şırsor (Başarı), Başvartinik (Başpınar), Ehnesor (Armağan), Gecegü (Kabataş), Gemirgâp (Toybelen), Gerişla (Yuva), Hapanos (Kozlupınar), Hosta ve Venk (Yaka) bunlar arasındadır.

“Hapanos’la Başarı’nın arası
Görü döndü düğücünün yarısı...”⁴

“Hosta’dan giden yârim
Bana zulmeden yârim...”⁵

¹ Eğin dedikleri küçük bir şehir, Tarlabası, s. 142, Taş ve Turhan, s. 332.

² Yeşil kurbağalar, Tarlabası, s. 12.

³ Eğin dedikleri küçük bir şehir, Tarlabası, s. 142, Taş ve Turhan, s. 332.

⁴ Çelemi, Tarlabası, s. 53, Taş ve Turhan, s. 479.

⁵ Hosta’nın bademleri, Tarlabası, s. 62, Taş ve Turhan, s. 503-504.

“Gecegü olukludur
Suları soğukludur...”⁶

“Ehnesor dere içi
Geçti gelinin göçü...”⁷

“Mahzunlanmış yine pınarın başı
Altmışbeşi geçmiş ninemin yaşı...”

“Başpınar denilen ulu bir yârmış
Vatanı uğruna şehitler vermiş...”⁸

Kemaliye’de bazı yer adları sıldakilerin de, gurbettekilerin de dilinden düşmez. Yama dağının yamacına yaslı Kemaliye kasabasının yerleşim sınırının hemen üzerinde yer alan *Zincirli kaya*, kasabanın içinden çıkan ve birkaç metre aktıktan sonra Fırat’a katılan *Kadıgözü kaynağı*, ilkbaharla birlikte Hotar dağının doruklarından çağlayan *Koçan şelalesi*, dağ keçilerinin ve kekliklerin yuvalandığı *Karanlık kanyon* bunlardan bazılarıdır.

“Eğin’in başı bayır
Mevlam Eğin’i kayır...”⁹

“Zincirli höyük kaya
Yiğit vurgundur taya...”¹⁰

“Meşenin orta beli
Fışkırır Kadı gölü...”¹¹

Kemaliye ilçesi 1938 yılında Erzincan’a bağlanmıştır. Ancak Erzincan ile bu tarihten önce de ilişkiler vardır. Nitekim Eğin türkülerinde Erzincan il merkezi; bazen yâri ayıran, bazen de gurbet elden haber beklenen bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Erzincan’da bir kuş var
Kanadında gümüş var
Gitti yârim gelmedi
Elbet bunda bir iş var”¹²

Kemaliye, Erzincan’dan önce Malatya vilayetine bağlıdır. Gerek bu durum, gerekse Malatya ile olan ulaşım kolaylığı ve kültürel yakınlık Eğin türkülerine yansımıştır. Türkülerde bölge illeri olan Sivas, Erzurum ve Kars gibi yer adlarına ise bazı müşterek yaşantılar nedeniyle sınırlı ölçüde yer verilmiştir. Diğer yandan İstanbul, Eğin türkülerinin mihenk taşıdır. Ayrılık, gurbet ve hasret sözcükleri âdeta İstanbul ile sembolleşir. Gurbet ve ayrılık türküsü olarak nitelendirilebilecek pek çok Eğin türküsünde İstanbul; hem gurbettekiler, hem de sıldakiler için onulmaz bir acıdır. Ömrü yârinin, kardeşinin veya evladının yolunu beklemekle geçmiş Eğinli kadının ıstırabını anlatan kıtalarda daima İstanbul’u görürüz (Gökçe, 1982, 18-19). İstanbul, türkülerde dertlerini döken kadının uzak illerde maişet derdine düşen veya oralara yerleşen ağasına hitabındaki sitem ve özlemdir. Eğin türkülerinde her şeyden çok, İstanbul’a sitem vardır.

⁶ Gecegü olukludur, Tarlabası, s. 64.

⁷ Ehnesor dere içi (Oynak Halay), Tarlabası, s. 65, Taş ve Turhan, s. 335.

⁸ Mahzunlanmış yine pınarın başı, Taş ve Turhan, s. 584.

⁹ Elinde süt küleği, Tarlabası, s. 59; Taş ve Turhan, s. 347.

¹⁰ Elinde düdük kaval, Tarlabası, s. 55, Taş ve Turhan, s. 344.

¹¹ Meşenin tepesinden, Tarlabası, s. 63, Taş ve Turhan, s. 594-595.

¹² Erzincan’da bir kuş var, Taş ve Turhan, s. 359-360.

“İstanbul içinde aynalı çeşme
Gözümün yaşıdır eğilip içme...
İstanbul içinde öter bir keklik
Sana vetan oldu bize hasretlik..”¹³

“Malatya dağları kardır geçilmez
Soğuktur suları bir tas içilmez”¹⁴

“Gemim gelir Sivas’tan
Tahtaları kirazdan...”¹⁵

“Erzurum’da Gülahmet’te evim var
Sırma saçlı top kâküllü yârim var...”¹⁶

“Kars’ın kalesinde toplar atılır
Topun şiddetinden ay gün tutulur”¹⁷

Eğin türkülerinde Anadolu dışında, eski Osmanlı toprağı olan Suriye ve Mısır gibi uzak diyarlara ait yer adlarına da rastlanmaktadır. Kemaliye insanının buralarla olan ilişkisi daha ziyade askerlik, savaşlar ve memuriyet görevi gibi nedenlere bağlıdır.

“Bebeğin beşiği çamdan
Yuvarlandı düştü damdan
Bey babası gelir Şam’dan...”¹⁸

3.2. Yerşekilleri

İlçe arazisinin büyük bir bölümü dağlık sahalar, yüksek plato düzlükleri, dar ve derin yarılmış vadilerden oluşmaktadır. Fırat’ın iki büyük kolundan biri olan Karasu ırmağı, İliç’in Bağıştaş köyü ile Kemaliye’nin Dutluca köyü arasında Munzur dağlarını yarmak suretiyle oldukça uzun ve derin bir boğaz (Karanlık Kanyon) oluşturmuştur. Gerek bu boğaz, gerekse yan dereler tarafından açılmış diğer vadiler yörede oldukça sarp bir rölyef yapısı meydana getirmektedir. Nitekim yörede sıklıkla dik yamaçlı kanyonlara, mağaralara ve çağlayanlara rastlanır. Keban barajı gölü kıyısında 825 m civarında olan yükselti, Munzur dağlarında 3000 m.yi bulur (Akpınar, 2004; 212). Arızalı arazi yapısı hayatı ve geçimi her bakımdan zorlaştırmaktadır. Çevredeki il ve ilçe merkezleriyle olan ulaşım güclüğü yanında, özellikle Fırat ırmağından kaynaklanan ilçe içi ulaşım sorunları da söz konusudur. Yıllarca Fırat’ın iki yakasındaki köylerin birbirleriyle ve ilçe merkeziyle olan ulaşım bağlantısı ilkel yöntemlerle yürütülmüş, bu durum kitaplara ve filmlere dahi konu olmuştur. Dağlık, engebeli bir topoğrafyanın hâkim olduğu yörede, yüksek dağ kütleleri tüm heybetiyle karşımıza çıkar. Bunların başında Munzur dağları gelir.

“Munzur dağı silelenmiş karınan
Aram açık ela gözlü yârinan...”¹⁹

“Munzur dağı senden ulu var mıdır?
Başındaki bora mıdır kar mıdır?
Mevla’yı seversen doğrusun söyle
Senden aşıp giden ağam sağ mıdır?”²⁰

¹³ Sabahtan açılır muhabbet gülü, Taş ve Turhan, s. 636.

¹⁴ Bahçeye indim de taş bulamadım, Tarlabası, s. 47-48; Taş ve Turhan, s. 125-126.

¹⁵ Eğin çiftetellisi, Tarlabası, s. 139.

¹⁶ Erzurum’da Gül Ahmet, Tarlabası, s. 47; Taş ve Turhan, s. 375-376.

¹⁷ Kars’ın kalesinde toplar atılır, Tarlabası, s. 60; Taş ve Turhan, s. 405.

¹⁸ Bebeğin beşiği çamdan, Tarlabası, s. 141; Taş ve Turhan, s. 146.

¹⁹ Munzur dağı silelenmiş karınan, Tarlabası, s. 141; Taş ve Turhan, s. 600.

Kemaliye'nin arızalı topografyasında tepe, yamaç ve vadi olarak karşımıza çıkan yerler, Eğin türkülerinde *bayır* veya *gedik* adını alır. Sarp arazi yapısı tarımsal faaliyetleri sınırlandırmak ve geçimi zorlaştırmak suretiyle işgücü göçünün, dolayısıyla gurbetin ve hasretin temel nedenlerinden biri olmuştur. Dolayısıyla türkülerde ayrılık ve özlem temaları işlenirken, yüzey şekillerine oldukça fazla vurgu yapılır. Kartal yuvası, yüce dağ başı, kayalık, taş, tepe, gedik, yayla, iniş-çıkış, yokuş ve derin dere gibi morfolojik kökenli sözcük ve terimlere sıklıkla rastlamak mümkündür. *Düzlük* ifade eden sözcüklere ve tarımsal faaliyetin temel kaynağı olan *toprak* sözcüğüne ise nispeten az yer verilmiştir.

“Bayırda dut dizildi
Dalı üzüm üzümdü...”²¹

“Engin dereleri gölge basar mı?
Güzel sevenleri beyler asar mı?...”²²

“Kahve pişer taşmaz mı?
Ay gedikten aşmaz mı?”²³

“Uç da gel uç da gel
Toprak yola düş de gel...”²⁴

“Gelin yokuşa dikildi
Cebinden yemiş döküldü...”²⁵

“Kartal yuvasında vurdular beni
Ölmeden kabire koydular beni...”²⁶

“Kayalar gölgelendi
Güzeller suya indi...”²⁷

“Tepenin başında yedik kirazı
Döküldü seçildi kaldı beyazı...”²⁸

3.3. İklim

İklim, doğal ve beşerî hayatı etkileyen coğrafi faktörlerin başında gelir. Ekonomik faaliyetler ve geçim kaynakları ile birlikte, folklor ve kültür de iklimik faktörlerin etkisi altında şekillenmektedir. Bu çerçevede atasözleri, deyimler, takvimlerdeki sayılı günler, beslenme alışkanlıkları, giyim kuşam özellikleri ve müzik üzerinde iklimin etkisini gözlemlemek mümkündür. Yörenin iklim özelliklerinin Eğin türkülerine belirgin bir şekilde yansıdığını söylemek mümkündür.

Yörenin özellikle Fırat vadisi kesiminde, korunaklı rölyef yapısı ve Keban barajı gölünün de etkisiyle, nispeten mutedil karasal iklim koşulları hüküm sürmektedir. Aylık ortalama sıcaklıklar 0.3 °C (ocak) ile 26.9 °C (ağustos) arasında değişmekte olup, yıllık ortalama sıcaklık 13.3 °C kadardır. Yıllık yağış miktarının 782.7 mm.yi bulduğu Kemaliye’de, yağışın mevsimlere göre

²⁰ Munzur dağı ışıl ışıl ışıldar, Tarlabası, s. 56; Taş ve Turhan, s. 597-598.

²¹ Ah elmadan, Tarlabası, s. 51; Taş ve Turhan, s. 90.

²² Engin dereleri gölge basar mı, Tarlabası, s. 53; Taş ve Turhan, s. 351.

²³ Eminem, Tarlabası, s. 57.

²⁴ Duran ağabey, Tarlabası, s. 63.

²⁵ Sen ağla bacım, Tarlabası, s. 108; Taş ve Turhan, s. 668.

²⁶ Kartal yuvasında vurdular beni, Tarlabası, s. 50.

²⁷ Adalarda vardır kamış, Tarlabası, s. 132.

²⁸ Atlarını tepe tepe geldiler, Taş ve Turhan, s. 113.

dağılışı oldukça düzensizdir. Kış (% 43.4) ve ilkbahar (% 34.3) mevsimleri yağışlı, yaz mevsimi (% 4) ise kurak geçer. İlçe merkezinde kar yağışı ve karın yerde kalma süresi düşük olmakla birlikte, yörenin yüksek kesimlerinde bu değerler artmaktadır. Dolayısıyla karın, yörede doğal ve beşerî hayatı etkileyen önemli bir yağış tipi olduğu söylenebilir.

“...Güzeldir baharı, sert geçer kışı
Hasretinle kan ağlıyor gözlerim”²⁹

“Munzur dağı senden ulu var mıdır?
Başındaki bora mıdır kar mıdır?...”³⁰

“Hapanos’tan yüklediler çelemi
Kar yağa ki dünürçüler öle mi”³¹

Yörenin iklim koşullarına bağlı olarak, *Fırat kenarının ince dumanı* (Tarlabaşı, 1995; 160) dizesiyle ırmak yüzeyindeki buharlaşmadan bahseden mâni yanında; kar, bora ve soğuktan suların donması, bülbüle baharın geldiğinin hatırlatılması, sevgilinin kâküllerinin rüzgârla dalgalanması, mevsimlerin dillendirilmesi gibi motiflerle süslenmiş türkülerde rastlanmaktadır. Aşılmaz dağların karlı boralı olması yolcuları ve gurbetten gelecekleri bekleyen tehlikelerin habercisidir. Özellikle soğuk kış koşullarının yaşama olumsuz etkilerinin işlendiği türküler ile birlikte, baharın gelişiyi birlikte gurbetin ve hasretin sona erişini anlatan neşeli dizelere de yer verilir. Dolayısıyla Eğin türkülerinde ilkbahar, sevincin ve mutluluğun bir diğer adıdır.

“Hasret ellerinde yağmur dururken
Bir lâhza hayalin gitmez gözümden...”³²

“Damda durma kâküllerin yel alır
Serin durma sevdiğini el alır aman hey...”³³

“Evlerinin önü harman yol üstü
Çık salın sevdiğim serin yel esti...”³⁴

3.4. Bitki ve Hayvan Motifleri

Kemaliye ilçesi öbekler halinde tutunabilmiş ormanlar ile step elemanlarından ve farklı flora bölgelerine mensup bitkilerinden oluşan zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Yörede başta Fırat ırmağı ve kolları tarafından açılmış derin ve dar tabanlı vadiler olmak üzere, korunaklı rölyef yapısı bitki deseninin zenginleşmesine olanak tanımıştır. Yöre, floristik bakımdan *Anadolu Diyagonalı* olarak adlandırılan kuzey-güney geçiş koridorunda yer almaktadır. Bu durum bitki çeşitliliğini, özellikle de relikt ve endemik bitki varlığını artırmıştır. Gerçekten de Kemaliye, endemik bitkiler bakımından Anadolu’nun en zengin yörelerinden birisidir. Diğer yandan meyvecilik, yörenin temel geçim kaynakları arasındadır. Bunların bir sonucu olarak Kemaliye ilçesi oldukça yeşil bir görünüme sahiptir. Bu durum kültürel yaşama yansımış olup; doğal manzara güzelliği, su ve yeşile bürünmüş görünüm türkülerde sıklıkla işlenmiştir.

“...Yeşil yaprak ile bezendi dağlar
Anadan ayrılan ah eder ağlar”³⁵

²⁹ Mahzunlanmış yine pınarın başı, Taş ve Turhan, s. 584.

³⁰ Munzur dağı ışıl ışıl ışıldar, Tarlabaşı, s. 56; Taş ve Turhan, s. 597-598.

³¹ Hapanos’tan yüklediler çelemi, Tarlabaşı, s. 53; Taş ve Turhan, s. 479.

³² Hasret ellerinde yağmur dururken, Taş ve Turhan, s. 484.

³³ Damda durma kâküllerin yel alır, Taş ve Turhan, s. 303.

³⁴ Kız haznedi, Tarlabaşı, s. 54; Taş ve Turhan, s. 421.

³⁵ Kızardı kayalar, Tarlabaşı, s. 105.

“Yaylalar yaylalar
Çimenli yaylalar...”³⁶

“Meşenin tepesinden
Nişan alırım nişan...”³⁷

“Sabahın seher vaktinde görebilsem yârimi
Gül dalına bülbül konmuş çeker ah-ü zarını...”³⁸

Kemaliye ilçesinde karasal iklim koşullarına bağlı olarak, hâkim bitki örtüsü steptir. Yörenin dağları, yaylaları ve akarsu kenarları ilkbahardan itibaren yeşil bir örtüyle kaplanmakta, başta Sarıçiçek yaylası olmak üzere sonbahar sonlarına kadar rengârenk görünümünü korumaktadır. Bu manzaraya bağlı olarak gonca, gül, sümbül, lale, gelincik, yonca, yasemin, menekşe, sazlık ve meşelik gibi floristik öğelere, Eğin türkülerinde sıkça yer verilmiştir.

“Ağam yine yaseminim suya düştü sümbülümün
Sen benim iki meşrep arasında bir gülümsün...”³⁹

“Bahçeye indim de gülleri derem
Gül bahanesiyle yârimi görem...”⁴⁰

“...Ben bir gonca gül idim
Niye soldurdun beni...”⁴¹

“Aşağıdan bohça gelir mum ilen
İçin doldururlar gonca gül ilen...”⁴²

“Süpürgesi yoncadan
Gayet beli inceden...”⁴³

“Has bahçeye ince evlek çekmedim
Ortasına mor menekşe dikmedim...”⁴⁴

“...Bizim dağlar buradır
Gülü sıra sıradır...”⁴⁵

“Yabani güllerin dikenini çoktur
Yasemin güllere diyecek yoktur...”⁴⁶

“Derelerde saz olur
Gül açılır yaz olur...”⁴⁷

“Çayırlar, çimenler yemyeşil olmuş
Her yer gelincikle, güllerle dolmuş...”⁴⁸

³⁶ Yaylalar, Tarlabası, s. 51.

³⁷ Meşenin tepesinden, Tarlabası, s. 63; Taş ve Turhan, s. 594-595.

³⁸ Sabahın seher vaktinde, Tarlabası, s. 140; Taş ve Turhan, s. 6534-635.

³⁹ Maya, Tarlabası, s. 12 .

⁴⁰ Bahçeye indim de taş bulamadım, Tarlabası, s. 47-48; Taş ve Turhan, s. 125-126.

⁴¹ Oğlan gider işine, Tarlabası, s. 49; Taş ve Turhan, s. 617.

⁴² Bohça gelin, Tarlabası, s. 107; Taş ve Turhan, s. 222.

⁴³ Süpürgesi yoncadan, Tarlabası, s. 121; Taş ve Turhan, s. 694-695.

⁴⁴ Aşağıdan gelir benim Şükran'ım, Taş ve Turhan, s. 105.

⁴⁵ Bizim dağlar buradır, Taş ve Turhan, s. 220-221.

⁴⁶ Bülbül yuva yapmış gülün üstüne, Taş ve Turhan, s. 273.

⁴⁷ Gurbete gidişimdir, Tarlabası, s. 61; Taş ve Turhan, s. 461.

⁴⁸ Hasret ellerinde yağmur dururken, Taş ve Turhan, s. 484.

Turkish Studies

Kemaliye'nin geçim kaynakları arasında, dik yamaçlara ve Fırat ırmağı kıyılarına kurulmuş küçük meyve bahçeleri, bağlar ve sebze tarlaları oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu bahçelerde ve tarlalarda başta dut ve ceviz olmak üzere üzüm, ayva, nar, kiraz, vişne, badem, reyhan ve lahana gibi pek çok meyve ve sebze yetiştirilir. Bunların bir kısmı doğrudan tüketilmekte, bir kısmı ise işlenmek suretiyle kışlık yiyeceğe dönüştürülmekte veya ticari olarak pazarlanmaktadır.

“Kız bostanda lahana
Pezüğü yedi dana...”⁴⁹

“Arustahta üzüm var
Sana bir çift sözüm var...”⁵⁰

“Hıyar ekim duvara
Kim kaza, kim suvara...”⁵¹

Eğin türkülerinde bitki motiflerinin yanında yine büyük bir bölümü step bölgelerinin yaban türleri olan hayvan motiflerine de rastlanmaktadır. Bunların başında ise hiç kuşkusuz bülbül gelir. Divan Edebiyatı'nda, Türk Sanat Müziği'nde ve Türk Halk Müziği'nde âdeta sevginin, aşkın ve hasretin simgesi haline gelen bülbül, Eğin türkülerinin de vazgeçilmez ögesidir.

“Bülbül yuvada inler
Öter kalbini dinler...”⁵²

“Bülbül yuva yapmış gülün üstüne
Ben kara giymem alın üstüne...”⁵³

“Sabahın seher vaktinde görebilsem yârimi
Gül dalına bülbül konmuş çeker ah-u zarımı...”⁵⁴

Yörede hayvancılık faaliyeti de yapılmakta olup, bazı evcil hayvan isimleri türkülere yansımıştır. Örneğin yârin gurbete gidiş gelişinde kullandığı binek hayvanlarından katıra ve katırcıya sıklıkla rastlanır. Koyun, inek, deve, at, kaz ve ördek Eğin türkülerinde geçen başlıca evcil hayvanlardır.

“Elinde düdük kaval
Önünde sürü davar...”⁵⁵

“Deveyi deveye çattım
Yuların boynuna attım...”⁵⁶

“Al at getirin ki hanım kız bine
Hanım kız gariptir nereye ine...”⁵⁷

Yörede engebeli arazi yapısı ve sulak alanların varlığının da etkisiyle zengin bir yaban hayatı söz konusudur. Özellikle dağ keçisi ve geyik avı önemlidir. Ayrıca Fırat ırmağında ve Keban

⁴⁹ Kız bostanda Lahana, Tarla başı, s. 27; Taş ve Turhan, s. 420.

⁵⁰ Hop hop niye, Tarla başı, s. 48.

⁵¹ Büyük cevizin dibi, Tarla başı, s. 64.

⁵² Gurbete gidişimdir, Tarla başı, s. 61; Taş ve Turhan, s. 461.

⁵³ Bülbül yuva yapmış gülün üstüne, Taş ve Turhan, s. 273.

⁵⁴ Sabahın seher vaktinde görebilsem yârimi, Tarla başı, s. 140; Taş ve Turhan, s. 634-635.

⁵⁵ Elinde düdük kaval, Tarla başı, s. 55; Taş ve Turhan, s. 344.

⁵⁶ Bebeğin beşiği çamdan, Tarla başı, s. 141; Taş ve Turhan, s. 146.

⁵⁷ Kız haznedan, Tarla başı, s. 54; Taş ve Turhan, s. 421.

barajı gölünde balıkçılık da yapılır. Dağ keçisi, geyik, Baykuş, kurt, kartal, tavşan, balık, kurbağa, bülbül ve keklik yörelinin yaban hayvanları arasında yer almakta olup, türkülere yansıtılmıştır.

“Munzur dağı ıslıl ıslıl ıslıldar
Geyikleri suya düşmüş mışıldar”⁵⁸

“Keklik taşa ne gezer
Kalem kaşa ne gezer...”⁵⁹

“Kekliğin sürüsünü
Av ettim birisini...”⁶⁰

“Yüce dağ başında tombul tavşan
Yol ver dağlar yol ver yâre kavuşam ...”⁶¹

“Yeşil kurbağalar öter göllerde
Kırıldı kanadım kaldım çöllerde...”⁶²

3.5. Eğin Türkülerinde Su

Kemaliye ilçesi akarsuları, kaynakları ve gölleriyle ülkemizin su potansiyeli en yüksek yörelerinden birisidir. İlçenin suları Fırat'ın kolu olan Karasu ırmağı tarafından boşaltılmaktadır. Karasu, Erzincan ovasından çıktıktan sonra, Kemah boğazına yerleşir. İliç'in Bağıştaş köyü yakınında ani bir dirsek ile güneye yönelen ırmak, Munzur dağları ile Harmancık dağı arasındaki kanyon vadiye yerleşmekte ve Kemaliye'yi kuzey-güney yönünde kat ederek Keban baraj gölüne dökülmektedir. Karasu'ya ilçe sınırları içerisinde basta Çatlı, Miran ve Dilli çayları olmak üzere irili ufaklı pek çok dere katılır. Irmağın rejimi düzensiz olup, en yüksek akım değerlerine yağışların ve kar erimelerinin de etkisiyle ilkbahar aylarında ve yaz baslarında erişilir. Yörede Karasu'dan ziyade, *Fırat* olarak bilinmekte ve o şekilde adlandırılmaktadır. Kemaliye ilçesinde ayrıca basta Kadıgölü olmak üzere yüzlerce soğuk su kaynağı vardır.

“Fırat kenarında kayık değilim
Sen de ayrılalı ayık değilim”⁶³

“Şu Eğin'in Kadı gölü başında
Bir kınalı keklik öter taşında...”⁶⁴

“Karşıda kayaların suyu akmasın
Akıp akıp yüreğimi yakmasın...”⁶⁵

“İndim derelere çağırdım ana
Üç bölük saçlarım boyandı kana”⁶⁶

Esasen yöre, kültürel özellikleri itibariyle âdetu su ile özdeşleşmiştir. Özellikle Kemaliye kasabası; kısa aralıklarla dağılmış onlarca çeşmesi, yamaç aşağı çağlayarak akan Kadıgölü kaynağı, kıyısında yer aldığı Fırat ırmağı ve Keban Barajı gölü ile tam bir su kentidir. Eğin türkülerinde

⁵⁸ Munzur dağı ıslıl ıslıl ıslıldar, Tarlabası, s. 56; Taş ve Turhan, s. 597-598.

⁵⁹ Keklik taşa ne gezer, Taş ve Turhan, s. 545-546.

⁶⁰ Kekliğin ize geldik, Tarlabası, s. 58-59; Taş ve Turhan, s. 541.

⁶¹ Eğin'in altundan, Tarlabası, s. 57.

⁶² Yeşil kurbağalar öter göllerde, Taş ve Turhan, s. 962.

⁶³ Eğin Dedikleri, Tarlabası, s. 142; Taş ve Turhan, s. 332.

⁶⁴ Şu Eğin'in Kadıgölü başında (Eğin Havası), Taş ve Turhan, s. 949.

⁶⁵ Karşıda kayaların suyu akmasın, Taş ve Turhan, s. 537.

⁶⁶ Kartal yuvasında, Tarlabası, s. 50.

Fırat ırmağı, Koçan şelalesi, Kadıgölü ve diğer soğuk su kaynakları, su ile şenlenmiş ince arklar ve mahzun pınarlar sık sık dile gelir.

“Tamzara’dan geçtin mi?
Buzlu sular içtin mi?”⁶⁷

“Eğın’ın altından susuz çaylara
Yalvarırım yıldızlara aylara...”⁶⁸

“Doldur pınar doldur ben gider oldum
Anamı babamı terk eder oldum”⁶⁹

“Su gelir ince arktan
Korkmaz mısın Allah’tan...”⁷⁰

3.6. Göç ve Gurbet

Kemaliye ilçesi, nüfus bakımından oldukça tenhadır. 2011 sayımına göre 5000 nüfusun yaşadığı ilçede, km²'ye sadece 4.3 kişi düşmektedir. Esasen Kemaliye kasabası ve çevresi Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle kuzey-güney ticaret yolları üzerinde olmasının da etkisiyle kalabalık bir nüfus kitlesi barındırmıştır. Nitekim Evliya Çelebi Kemaliye kasabasının 1000 konutlu bir yerleşme olduğunu ifade eder ki, bu XVI. Yüzyıl koşullarında en az 5000 nüfus anlamına gelir. Osmanlı döneminde başlayan, Cumhuriyet Dönemi’nde, özellikle de 1960’lı yıllarda hızlanan göç dalgası Kemaliye’nin âdeti boşalmasına yol açmıştır. Ancak sunu belirtmek gerekir ki, göç eden nüfus memleketiyle bağını korumakta olup, yaz aylarında Kemaliye’nin nüfusu 2-3 kat artmaktadır.

Esasen yörenin son 250 yıllık tarihinde, sosyoekonomik ve kültürel yaşamı en fazla etkileyen olgunun göç ve gurbet olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim XVIII. ve XIX. yüzyıllarda dahi göç olgusunun belirgin olduğu yazılıdır (Arıkan, 1994; 467-480). Belli ki bu dönemde yörede yaşanan bazı olumsuzluklar göçü başlatmıştır. Tarihi belgelerde *ehl-i örfün, naiplerin, voyvodaların vb. reaya üzerindeki baskılarının ve bunların kendi aralarındaki post kavgalarının huzursuzluğa yol açtığı* kayıtlıdır. Bütün bunların yanında kasabanın ve ona bağlı köylerin dağlık, kıraç ve hatta verimsiz oluşu da, bu göçlerin başlamasında belirleyici olmuştur. İstanbul’a göç eden Eğin ve çevre köyler halkı, burada çeşitli semtlere yerleşerek değişik işlerle uğraşmışlardır. Şamdanizade Süleyman Efendi’nin “*İstanbul sarraflarının ekserisi Eğinlidir*” sözü dikkat çekicidir. Bu durum, Eğinlilerin İstanbul’da kasaplık, kömürcülük vb. yanında, ince işleri de yaptığını göstermektedir. Bu geleneğin XIX. Yüzyılda da devam ettiğini belirtmek gerekir (Arıkan, 20-28).

Kısacası yörede göç hareketinin Anadolu’da yaklaşık 1950’lerde başlayan iç göçlerden çok daha uzun bir geçmişi vardır. Kuşkusuz bunda Kemaliye’nin kervan yolları üzerinde bulunmasından ve uzak diyarlar ile yüzyıllardır ilişkili olmasından kaynaklanan bağlantılarının payı büyüktür. Dolayısıyla yöre insanı göçle ve gurbetle çok daha erken ve yoğun bir şekilde tanışmış, bir süre sonra neredeyse gurbetçisi olmayan hane kalmamış, Kemaliye sessizliğe bürünmüştür. Nüfus hareketleri içerisinde göçün özel bir önemi vardır. Bu özelliği nedeniyle pek çok disiplin ile birlikte Kültürel Coğrafya’nın, hatta Coğrafya Eğitimi’nin de ilgi alanına girmektedir (Gülüm ve Ulusoy, 2008, 112-127). Kemaliye’nin bu durumu türkölere, mânilere ve

⁶⁷ Tamzara, Tarlabası, s. 26

⁶⁸ Eğin’in altından akan Fırat’tır, Tarlabası, s. 57; Taş ve Turhan, s. 334.

⁶⁹ Kızardı kayalar, Tarlabası, s. 105.

⁷⁰ Köprüyü geçti gelin, Tarlabası, s. 120-121; Taş ve Turhan, s. 571-572.

diğer halk kültürü unsurlarına genellikle acı, özlem ve keder olarak yansımış, anlam ve ezgi bakımından ağıt kıvamında dizeler ortaya çıkmıştır.

“Gurbete göç etmiş köyün atası
Böyleymiş demek ki alın yazısı
Burnumda tütüyor suyu havası
Bunun için sitem eder sözlerim”⁷¹

Türkünün yaratılış hikâyesi ve kaynak kişilerce açıklanan yaratılış bağlamı, bize türkünün sözlerinde anlatılanların gerçek olaylara dayandırıldığını gösterir (Mirzaoğlu, 2003; 86-93). Gurbet, Anadolu’da ve türkülerimizde ayrılığın ve kimsesizliğin bir diğer adı olmuştur. İnce, yüce, ulvi, afif taraflarıyla kırılan, küsen, kaçan, dışına kaçmak istedikçe kendi içine büzülen, küçük ilgiler bekleyen yönleriyle insanın yer aldığı bu türkülerde sevgiye, özleme, acıya ve kedere dair pek çok şeyle karşılaşmak mümkündür (Çongur, 2010, 95). Gurbet, Kemaliye insanının, özellikle de kadınının en büyük ıstırabıdır. Gurbete ve gurbettekilere mânilerle ve türkülerle seslenilir. Göç ve gurbet olgusu pek çok Eğin türküsünün ana temasıdır. Göç hareketinin başladığı ilk yıllarda türkülerdeki gurbetin ana adresi ise İstanbul’dur. Daha sonra İstanbul’un tekelden çıkmış, diğer büyük kentlere, gecekondu şehirlerine ve Almanya’ya kadar yayılmış, *İstanbulcular* katarına *Almanlılar* eklenmiştir (Gökçe, 1982; 7)

“Erzincan’a varayım
Yol üstünde durayım
Gelen geçen yolculardan
Ben yârimi sorayım”⁷²

“Erzincan üstü bağdır/bağlar
Yüreğim üstü dağdır/Yanar yüreğim dağlar
Yârim gitti /gitti yârim gelmedi
Ne ölüdür ne sağdır/sağlar...”⁷³

Eğin türkülerinde genellikle nedeni gurbet olan ayrılığın acı çeken taraflarından biri erkek, diğeri ise kadındır. Büyük heveslerle gurbete çıkan gençlerin silya seslendikleri özlem dolu dizelerde lirizmin engin çağlıtı hissedilir. Erkek, maişet derdiyle gurbete gidişinin acısını yiğitlik kılıfıyla örtmeye çalışır. Kadın ise çok daha acılı olup; karşımıza namus, cefa, vefa ve sadakat timsali olarak çıkar. Kadere, alın yazısına olan iman ve tevekkül Kemaliyeli kadının temel özellikleri olarak dizelere yansımıştır (Gökçe, 1983; 65-66).

“Eğnim Eğnim yeşil Eğnim
Yâd ellerde olsam yine seninim...”⁷⁴

“Şen/çöl kalasın İstanbul
Yâr görmedim doyumca”⁷⁵

3.7. Meskenler ve Mimari Yapı

Yörede yerleşme tarihi, Romalılar Dönemine kadar gider. Tarihi kayıtlarda eski adı *Eğin* olan ve Roma dilinde *kaynak* anlamına gelen Kemaliye’nin Romalılar tarafından kurulduğu; Pers,

⁷¹ Mahzunlanmış yine pınarın başı, Taş ve Turhan, s. 584.

⁷² Erzincan’da bir kuş var, Taş ve Turhan, s. 359-360.

⁷³ Kemerim yar küpem yar, Taş ve Turhan, s. 549.

⁷⁴ Anam Eğimli misin, Tarlabası, s. 142, Taş ve Turhan, s. 333.

⁷⁵ Gurbete gidişimdir, Tarlabası, s. 61; Taş ve Turhan, s. 461.

Sasani, Bizans ve Arap hâkimiyetinin ardından, 1100 yılında Gümüş Tigin tarafından fethedilerek Selçuklu topraklarına katıldığı belirtilmektedir. Kemaliye ve çevresinde Türk hâkimiyetiyle birlikte özellikle mimari, el sanatları, ticaret ve imalat alanında çok parlak bir dönem yaşanmış, bu durum Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar sürmüştür. Nitekim 1830'larda yöreyi gezen Alman yazar Moltke, Kemaliye'yi Asya'nın en güzel şehri olarak nitelendirmektedir (Moltke, 1969, 246-247).

İlçenin en büyük yerleşmesi olan Kemaliye kasabası Karasu ırmağının kıyısında, Harmancık dağının doğu yamacında kurulmuştur. Kasaba, Taşdibi mahallesinde bir kale yerleşmesi olarak ortaya çıkmış, zaman içerisinde özellikle kuzey-güney yönünde genişlemiştir. Kasabanın kuruluşu ve gelişiminde basta Kadıgözü olmak üzere soğuk su kaynaklarının rolü büyüktür. Günümüz itibariyle Kemaliye, bir kısmı merkezden uzak on mahalleden oluşan gevsek dokulu bir yerleşmedir. Kasaba ve çevresinde ekip-biçme faaliyetleri oldukça sınırlıdır. İlçenin köyleri genellikle az nüfuslu, hayvancılık ve meyve yetiştiriciliğinin ön plâna çıktığı yerleşmelerdir. Diğer yandan köyler; özgün mimarileri, zengin kültürleri ve doğal görünümüleriyle dikkat çekerler.

Mimari özellikleriyle ilgi çeken Kemaliye evlerinin en güzel örneklerini ilçe merkezi ile Apçağa, Başpınar, Ergü, Ocak, Salihli, Sırakonak, Yeşilyamaç, Yeşilyurt ve Yuva köylerinde görmek mümkündür. Konut mimarisi üzerinde eğimli arazi yapısı, mutedil karasal iklim koşulları, ahşap ve taş materyalin bolluğu gibi doğal çevre faktörleri etkili olmuştur. Buna zengin tarih ve kültür birikimini de eklemek gerekir. Çoğunlukla üç kattan oluşan konutlarda kat sayısını ve konumunu arazinin eğimi belirler. Konutun tabanında yer alan kaçak katın altındaki yer katı (soğukluk), kaçak kat ve alt katının üstünde yer alan ana kat ile kimi zaman kat sayısı dörde kadar çıkmaktadır. Sokak dokusunu merdiven biçimli taş yollar tamamlar (Alper, 1990).

“Damda durma kâküllerin yel alır
Serin durma sevdiğini el alır ...”⁷⁶

“Evlerinin önü kaldırım iniş
Sana bir at getirdik eyeri gümüş...”⁷⁷

Evlerde oturma alanları ana katlar olurken, alt kat ve diğer katlar hizmet birimi olarak kullanılır. Kaçak katlarda samanlık ve ahır, kaçak katın altındaki soğukluk ise kiler görevi görür. Odalardaki yüklük, lambalık, dolap ve çiçeklik ahşap ağırlıklıdır. Evlerde dam (yetme) denilen kısmın zemini ise rıhtım adı verilen ve dere taşlarının yan yana dizilmesiyle oluşturulan bir kaplamadan oluşur. Eğin türkülerinde ve manilerinde mimariye ve meskene ilişkin pek çok bilgiye ve sözcüğe rastlanmaktadır. Yapımında Refahiye ormanlarından getirilen çamların kullanıldığı evler, yamaçta yer alan ve önü iniş ve kaldırım taşıyla kaplı olan meskenlerin loğ ile sıkıştırılan toprak damları (yetme), arustah (tavan arası), mutfak, eşik, kanatlı kapı, tül perde, minder, kilim, çengel ve mangal bunlardan bazılarıdır.

“...Loğlar olmuş gayrı oturak taşı
Onun için kan ağlıyor gözlerim”⁷⁸

“Bir kuş konmuş kanatlının başına
Merhamet et gözlerimin yaşına...”⁷⁹

“Odada mavi minder
Minderin devrin döndür...”⁸⁰

⁷⁶ Damda durma kâküllerin yel alır, Taş ve Turhan, s. 303.

⁷⁷ Harmandan dolayı geldik geline, Taş ve Turhan, s. 482.

⁷⁸ Mahzunlanmış yine pınarın başı, Taş ve Turhan, s. 584.

⁷⁹ Sabahtan açılır muhabbet gülü, Taş ve Turhan, s. 636.

⁸⁰ Elinde süt küleği, Tarlabası, s. 59; Taş ve Turhan, s. 347.

“Eşik üstünde durdum canım
Turalı para buldum...”⁸¹

“Arustahta üzüm var
Sana bir çift sözüm var...”⁸²

“Ateş koydum mangala
Zülfün geçmiş çangala...”⁸³

3.8. Geçim Kaynakları ve Maişet Olgusu

Halk türkülerinde günlük yaşama, ekonomik faaliyetlere ve geçim kaynağına ilişkin unsurlara sıklıkla rastlanmaktadır (Mirzaoğlu, 2012, 159-182). Bu kapsamda Eğin türkülerinde yörenin ekonomik faaliyetlerine ve halkın geçim kaynaklarına dair pek çok unsuru bulmak mümkündür. Hiç kuşkusuz bunların başında gurbetçilik kökenli olanlar gelir. Kemaliyeli gençlerin evlerini geçindirebilmek veya evlenebilmek için baba ocaklarını terk edip, gurbette maişet kavgasına düşmeleri türkülerde sıklıkla işlenen konulardandır. Ekonomik kaygıların zorunlu kıldığı göç nedeniyle ortaya çıkmış mesleklerden biri de mekkâreciliktir. Katırlarını kira ile işleten veya katırlarla eşya taşıyan kimselerin yaptığı bu iş koluna *katırcılık*, bu işi yapan kimselere de *katırcı* denilmektedir. Katırcılar mânilerin ve türkülerin önde gelen kahramanlarıdır.

“Yine mi gurbete canımın içi
Dar mı geldi sana Eğin 'in içi
Sana yalvarıram ağa katırcı
Hoş götür ağamı, olursun hacı...”

“Katırcı katırın kala miriye
Götürme ağamı döndür geriye
Kalem kaşlarına ela gözüne
Vermişim gönlümü almam geriye...”

Meyve yetiştiriciliği, ticaret, halıcılık, gurbetçilik, turizm, hayvancılık ve toplum hizmetleri Kemaliye halkının başlıca geçim kaynaklarıdır. Dağlık ve arızalı arazi yapısı nedeniyle ekip-biçme faaliyetleri oldukça sınırlıdır. Hayvancılık köylerde yapılmakta olup, ilçe merkezinde yok denecek kadar azdır. Tarihî çağlarda kervan yolu güzergâhında yer alması ilçede ticaretin ve bazı zanaatların gelişmesine olanak tanımıştır. Ayakkabı ve bez imalatı, oymacılık, halıcılık bunların başında gelir. Selçuklu ve Osmanlı devletleri zamanında ekonomik bakımdan müreffeh bir dönem geçiren Kemaliye, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecine paralel olarak gerilemeye başlamıştır. Bu durum göç hareketini başlatmış, zamanla gurbetçilik temel geçim kaynaklarından birine dönüşmüştür.

"Ekin ekdim yerlere
Su topladım göllere...”⁸⁴

“Sarı kilim örmezler
Seni bana vermezler...”⁸⁵

⁸¹ Eşik üstünde durdum, Tarlabası, s. 106; Taş ve Turhan, s. 377-378.

⁸² Hop hop niye, Tarlabası, s. 48.

⁸³ Eğin Çiftetellisi, Tarlabası, s. 139.

⁸⁴ Pencerede tül perde, Taş ve Turhan, s. 626-628.

⁸⁵ Sarı kilim örmezler, Tarlabası, s. 61; Taş ve Turhan, s. 657.

“Erzincan üstü bağlar
Yanar yüreğim dağlar...”⁸⁶

“Bağa indim üzümüne
Diken battı gözümüne...”⁸⁷

“Dağlara ekim ekin
Kaybettim elimdekin...”⁸⁸

Anadolu insanı meyveye türkülerinde sıklıkla yer vermiştir. Fidanın toprağa dikimi, yeşermesi, bakımı, sulanması, çiçek açması, ürün vermesi, hasatı gibi bütün süreçleri mısralarında nakış gibi işlemiştir. Tohumdur, dallanır, tomurcuklanır, çiçek açar, derken meyve olur; tatlanır, toplanır, yenilir, içilir ve sonunda bir gün söze dökülür, nağme katılır ve türkü olur. Genellikle halk türkülerinin birer hikâyesi vardır. Bu hikâyelerde de meyve adları hem gerçek anlamlarında, hem de benzetme sanatı ile kullanılmıştır (Uçaner, 2008; 282-318). Eğin türkülerinde dut, elma, üzüm, ayva, nar, badem, ceviz, şeftali, kiraz, vişne ve bostan gibi meyvelere sebzelere çokça rastlamak mümkündür.

“Eğnim Eğnim başımın tacı
Dünyaya bedeldir bir dut ağacı”⁸⁹

“Bayırda dut bizimdir
Dalı üzüm üzümdür...”⁹⁰

“Güvey benziyor kiraz dalına
Giyine kuşana çıka salona...”⁹¹

“Karşiki dağlara kara giderim
Ayvadan usandım nara giderim...”⁹²

“Büyük cevizin dibi
Ne bakarsın el gibi...”⁹³

“Hosta'nın bademleri
Çevirin gidenleri...”⁹⁴

“Bahçe barsız olur mu?
Avya narsız olur mu?...”⁹⁵

Tarla tarımına dayalı ekonomik faaliyetlerin ağırlıkta olduğu güneydeki köylerden derlenmiş türkülerde tarla, hozan, ekin, harman, orak ve mercimek gibi ekip-biçme kültürüne ait ifadeler daha fazla rastlanmaktadır.

“Mercimek kilelendi
Ölçtüğçe silelendi...”⁹⁶

⁸⁶ Kemerim yar küpem yar, Taş ve Turhan, s. 549.

⁸⁷ Bağa indim üzümüne, Taş ve Turhan, s. 117.

⁸⁸ Duran ağabey, Tarlabası, s. 63; Taş ve Turhan, s. 87.

⁸⁹ Anam Eğinli misin, Tarlabası, s. 142.

⁹⁰ Ah elmadan, Tarlabası, s. 51; Taş ve Turhan, s. 90.

⁹¹ Bohça gelin, Tarlabası, s. 107; Taş ve Turhan, s. 222.

⁹² Engin dereleri gölge basar mı, Tarlabası, s. 53; Taş ve Turhan, s. 351.

⁹³ Büyük cevizin dibi, Tarlabası, s. 64.

⁹⁴ Hosta'nın bademleri, Tarlabası, s. 62; Taş ve Turhan, s. 503-504.

⁹⁵ Elinde süt küleği, B. Tarlabası, s. 59; Taş ve Turhan, s. 347.

⁹⁶ Eşik üstünde durdum, Tarlabası, s. 106; Taş ve Turhan, s. 377-378.

“Elinde gümüş orak
Ağam tarlan ne irak...”⁹⁷

“Ekini derem de hozan olursa
Dökülür yaprağı gazel olursa...”⁹⁸

“Evlerinin önü harman değil mi?
Harmanda okunan ferman değil mi?
Şeftalisi derde derman değil mi?”⁹⁹

“Hapanostan yüklediler çelemi
Kar yağa ki dünürçüler öle mi?”

“Kız bostanda lahana
Pezüğü yedi dana...”¹⁰⁰

Kemaliye’de geçmiş yıllarda hayvancılık ve yaylacılık ekonomik faaliyetler arasında önemli bir yere sahip olmuştur. Bu durum Eğin türkülerine de yansımış olup, hayvancılık temalı dizeler oldukça fazladır. Sürü davar, keçi, inek ve dana gibi etinden, sütünden ve yağından faydalanılan hayvanlar yanında, at ve katır gibi gücünden yararlanılan hayvanlar da Eğin türkülerinde geçmektedir. Ayrıca hayvancılığa bağlı olarak ortaya çıkan çobanlık, nalbantlık, yün eğirme ve dokumacılık gibi iş ve zanaatlara da yer verilmektedir.

“Karşıda ot bitmez mi?
Süpürseler gitmez mi?...”¹⁰¹

“Elinde düdük kaval
Önünde sürü davar
Çoban davar susamış
Git bizim çayda suvar...”¹⁰²

“Elinde süt küleği
Sütten beyaz bileği...”¹⁰³

“Hosta’ya keçi geldi
El attım saçı geldi...”¹⁰⁴

“Kır atımı çekin nalbant nallasın
Kesin kurbanımı kanı damlasın...”¹⁰⁵

“Kervan geçer dere tepe yol eyler
Rüzgâr eser her tarafı toz eyler...”¹⁰⁶

“Sarı kilim örmezler
Seni bana vermezler...”¹⁰⁷

⁹⁷ Elinde düdük kaval, Tarlabası, s. 55; Taş ve Turhan, s. 344.

⁹⁸ Gideyim gideyim haberin olsun, Taş ve Turhan, s. 923.

⁹⁹ Kız haznedem, Tarlabası, s. 54; Taş ve Turhan, s. 421.

¹⁰⁰ Kız bostanda lahana, Tarlabası, s. 27; Taş ve Turhan, s. 420.

¹⁰¹ Oğlan gider işine, Tarlabası, s. 49; Taş ve Turhan, s. 617.

¹⁰² Elinde düdük kaval, Tarlabası, s. 55; Taş ve Turhan, s. 344.

¹⁰³ Elinde süt küleği, Tarlabası, s. 59; Taş ve Turhan, s. 347.

¹⁰⁴ Hosta’nın bademleri, Tarlabası, s. 62; Taş ve Turhan, s. 503-504.

¹⁰⁵ Karşıda kayaların suyu akmasın, Taş ve Turhan, s. 537.

¹⁰⁶ Munzur dağı ışıl ışıl ışıldar, Tarlabası, s. 56; Taş ve Turhan, s. 597-598.

¹⁰⁷ Sarı kilim örmezler, Tarlabası, s. 61; Taş ve Turhan, s. 657.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

4. SONUÇ

Bu çalışmada Eğin türküleri coğrafi bakımdan analiz edilmeye çalışılmıştır. Analiz sürecinde türkülerin müzikal ve ritmik özelliklerinden ziyade, sözleri ve anlamları üzerinde durulmuştur. Kemaliye, yazılı ve sözlü halk kültürü bakımından Türkiye'nin en zengin yörelerinden birisidir. Türküler bu zenginliğin en önemli unsurlarıdır. Yörede yüzyıllardır söylenen yüzlerce türkü, uzmanlar tarafından derlenmiş ve yazıya aktarılmıştır. Tespitlerimize göre, bu zenginliğin ortaya çıkmasında çok çeşitli faktörler etkili olmuştur. Bu faktörlerin bir kısmı, coğrafya biliminin araştırma ilgi alanına girmektedir. Bunlar; konum özellikleri, yerçekimleri, iklim, bitki örtüsü, yaban hayatı, hidrografik özellikler, göçler, ulaşım, meskenler, mimari yapı ve geçim kaynaklarıdır.

Bu faktörler bazen tek, bazen ise bir bütün halinde Eğin türkülerine yansımıştır. Nitekim türkülerde kullanılan sözcüklerin ve motiflerin büyük bir bölümü yerel olduğu gibi, işlenen temalar da genellikle yöreseldir. Ancak bu yerel motifler ve temalar ulusal kültürden kopuk veya uzak değildir. Esasen Eğin türkülerinin Türk Halk Müziği içerisinde özel bir yerinin olması, yerel motifleri ve temaları başarılı bir şekilde işlemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden itibaren Anadolu insanının yaşamının bir parçası haline gelen *göç ve gurbet* konusu, en belirgin ve başarılı bir şekilde Eğin türkülerinde işlenmiştir. Yine göçün ve gurbetin doğal bir uzantısı olan *hasret* teması, Anadolu halkının ortak sesi olabilecek bir kıvamda Eğin türkülerinde dile getirilmiştir.

Eğin türküleri *memleket* temasının güzellikle ve incelikle ele alındığı sözlü metinlerimiz arasında ilk sıralarda yer alır. Özellikle Kemaliye'nin anlatıldığı türküler, memleket sevgisinin ve hasretinin doruğa çıktığı şaheserlerdir. Bunların başında meşhur *Eğin dedikleri küçük bir şehir* türküsü gelir. Diğer yandan heybetli görünümüyle ve aşılmazlığıyla türkülerimizin çile sembollerinden biri olan *dağ* motifi, Kemaliye'de de çok sayıda türkünün konusu olmuştur. *Su ve susuzluk* temaları türkülerimizde çokça işlenmektedir. Araştırma sahasının gerek kaynak suları, gerekse akarsular bakımından çok zengin oluşu Eğin türkülerinde fazlasıyla ifade edilmiştir. Arızalı arazi yapısından, zorlu kış koşullarından, geçim sıkıntısından ve ulaşım güçlüğünden kaynaklanan olumsuzluklar yanında; su bolluğunun, zengin kültürel mirasın ve doğal manzaranın getirdiği güzellikler de sıklıkla anlatılmıştır.

Türküler hiç kuşkusuz ulusal kültürümüzün en önemli unsurları arasında yer alır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, son yıllarda büyük bir kısmı büyük kentlere göç etmiş ve modern kültürle tanışmış Anadolu halkı; geçmişiyile, memleketiyle ve farklı yörelerin insanıyla en sağlıklı iletişimi folklor ve türkü gibi halk kültürü öğeleri üzerinden kurmaktadır. Bu durum, türkülerimize bir müzik türü olmanın ötesinde özel bir anlam vermemiz gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda farklı disiplinler tarafından türkülerimizle ilgili yeni çalışmalar yapılması gereklidir. Bu kapsamda Eğin türkülerinin özellikle antropoloji, sosyoloji ve halk bilimi gibi sosyal disiplinler tarafından ayrıntılı olarak araştırılması faydalı olacaktır.

Katkı Belirtme: Çalışmada analiz edilen türkülerin kaynaklardan seçimindeki katkıları dolayısıyla Halk Bilimi uzmanı Fevzi Sarıççek'e teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, E., 2004, “Doğu Anadolu Bölgesi’nde Alternatif Turizm Merkezi Olmaya Aday Bir İlçe: Kemaliye”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2).
- ALPER, B., 1990, Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- ARI, Y., KÖSE, A., 2005, “İnsan-Çevre Etkileşimini Yorumlamada Yeni Bir Alternatif: Kültürel Coğrafya”, Türk Coğrafya Kurumu Ulusal Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı, İstanbul.
- ARI, Y., 2005, “Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı”, Doğu Coğrafya Dergisi, 10 (13).
- ARIKAN, Z., 1994, "Tanzimat Döneminde Eğin ve Çevresinden İstanbul'a Yönelik Göçler", Türk Tarih Kurumu, Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara.
- ARIKAN, Z., 1999, “Eğin Kasabasının Tarihsel Gelişimi”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1268/14597.pdf>
- BAŞIBÜYÜK, A., AKPINAR, E., 2010, “Erzincan Atasözlerinin Coğrafi Analizi”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring 2010.
- BORATAV, P. N., 1992, Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- CONGUR, H., R., 2010, Türkiye'nin Muhtarı Fethi Gemuhluoğlu, Manas Yayıncılık, Elazığ.
- COŞKUN, S., 2010, “Sezai Karakoç’un Şiirleri Üzerinde Edebiyat- Medeniyet-Coğrafya İlişkisi Bağlamında Bir İnceleme”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/1 Winter 2010.
- FEYZİOĞLU, N., 2012, “On Erzurum Türküsü Üzerinde Bir Metot Denemesi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (1).
- GÖKÇE, E., 1982, Eğin Türküleri, YABA Yayınları, Ankara.
- GÜLÜM, K., ULUSOY, K., 2008, “Sosyal Bilgiler Dersinde Göç Konusunun İşlenişinde Halk Türkülerinin Kullanılması (Örnek Bir Çalışma)”, Elektronik sosyal Bilimler Dergisi, 7 (26).
- KEFELİ, E., 2009, “Coğrafya Merkezli Okuma”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/1, Winter 2009.
- KRAPPE, H. A., 1964, The Folk-Song, “The Science of Folklore”, Newyork: Norton.
- KROEBER, A., CLUCKHON, C., 1952, Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions, Harward University Printing Office, USA.
- MİRZAOĞLU, F. G., 2003, “Güdüşlü’nün Çeşmesi: Bir Türkünün Yaratılış Hikâyesi Bağlamında Tema, İcrâ ve Müzikal Yapı”, Türkbilig, Sayı: 5.
- MİRZAOĞLU, F. G., 2012, “Türk Halk Türkülerinde Değirmen Motifi ve Değirmenci Türküleri”, bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 62

-
- MOLTKE, H. V., 1969, Türkiye Mektupları (Çeviri: H. Örs), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÖZÇAĞLAR, A., 2011, “Edebiyat-Coğrafya İlişkisi”, Edebiyat ve Bilim-I, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 407.
- TARLABAŞI, B., 1995, Eğin Havaları, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 1759, Halk Müziği ve Oyunları Dizisi: 14, Ankara.
- TAŞ, F., TURHAN, S., 2004, Erzincan’a Girdim Ne Güzel Bağlar: Erzincan Türküleri 1-2, Ankara.
- TDK, 1983, Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara.
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N., 2002, Beşeri Coğrafya (İnsan- Kültür-Mekân), Çantay Kitabevi, İstanbul.
- UÇANER, B., 2008, “Meyvelerin Türküsü”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/5 Fall 2008.